

סמיכה

פתחא דסוגיא

ומטעם זה נהגו הסמיכה להודיע לכל דאיניש דגמיר הוא, ותלמוד שהגיע להוראה הוא, וכראי הוא למעבד שליחותיהו דקמאי דארץ ישראל, וכל זה מפני שבעונותינו שרבו תלמידים שלא שמשו כל צרכן, מתעטפים בטלית של רבם, ונטלין שררה לעצמן לישב על כסא ההוראות, ולחכם יאמרו הלאות, ויולידו כל הרעות והרשות נתונה לכל, וכן הסכימו להסמיך לאנשים הראויים להוראה לקוראם בשם הרב רבי, ומה יודע לכל דכל מי שאינו מוסמך, דהיינו שיש לו רשות להורות לאו בר הכי הוא ואין לסמוך עליו, אלא אם כן יהיה ידוע לכל דגברא רבה הוא, ומצד ענותנותו אינו מבקש גדולות, או משום דהוה קביל וקיס או מטעמים אחרים, וכל שכן בדורינו זה שבעונותינו שרבו יש אנשים שלא שמשו כלל, אלא שעסקו בחכמות חזוניות ומכריזים ואומרים חכמים אנחנו ותורת ה' אתם, ועליהם בת קול מכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה (ש"ת הר"ך בית י"ח).

ביאורא דתלמודא

סמיכת זקנים – היא מינוי הדיינים, והרמז לכך אמרו ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו. ואין אנו צריכין סמיכה ביד, אלא האדם הראוי להתמנות ואומרין לו בית דין הממנים אותו אתה רבי פלוני הרי אתה סמוך ומותר לך לדון דיני קנסות. ונעשה אותו האדם סמוך ונקרא אלהים וידון בכל הדינים (פירוש המשניות להרמב"ם). **מיסמך סבי** – לקרות להם רבי (רש"י). **בשלשה** – והוא שיהיה אחד מהן סמוך מפי אחרים (תורת חיים). **אין סמיכה בחוצה לארץ** – טעמא דמלתא נראה לפי שהסמיכה נמשכת איש מפי איש עד משה רבינו שנתן הקדוש ברוך הוא את רוחו עליו, והוא סמך את יהושע וזקנים ונתן מרוחו עליהם, וזקנים לאחרים ואחרים לאחרים כמו שכתב הרמב"ם, נמצא שכל הסומך את חבירו משפיע עליו קצת מרוח הקדש, הבא ונמשך עליו ממנו יתברך, ונראה דלהכי הדיינים הסמוכים נקראים אלהים, לפי שקבלו השפע הבא מאת האלהים איש מפי איש עד משה רבינו, אשר נתן השם את רוחו עליו, ולכך אין סמיכה בחוצה לארץ לפי שאין השכינה שורה על האדם בחוצה לארץ (תורת חיים). **דלא דייני דיני קנסות כלל בחוצה לארץ** – והכי קאמה אין סמיכה מועלת בחוצה לארץ ואפילו סמכוהו בארץ

(רש"י). **סנהדרין נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ** – כלומר לדון דיני נפשות, ודוקא שבית המקדש קיים, שאין בית המקדש קיים אין דנין דיני נפשות כדאמרין בפרק ארבע מיתות תניא ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם, בזמן דאיכא כהן דעביד עבודה אתה בא אל השופט ובזמן דליכא כהן ליכא שופט (רבינו יהונתן על הרי"ף). **סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ** – אם בני בבל נתנין רשות לאחד שבארץ ישראל לדון קנסות (רש"י). **בידא ממש סמכין ליה** – בלשון בעיא גרסינן ליה, כלומר מי בעו לאתנוחי ידיהו על רישיה דסבא (רש"י). **יהבי ליה רשותא למידן דיני קנסות** – דאלהים כתיב, דמשמע דייני מומחין, והיינו סמוכין (רש"י).

ליקוטא דתלמודא

שנו רבותינו (סנהדרין יג): בדיני סמיכה:

תנא סמיכה וסמיכת זקנים בשלשה. מאי סמיכה ומאי סמיכת זקנים אמר רבי יוחנן מיסמך סבי. אמר ליה אבבי לרב יוסף מיסמך סבי בשלשה מנלן, אילימא מדכתיב ויסמך את ידיו עליו, אי הכי תסגי בחד, וכי תימא משה במקום שבעים וחד קאי אי הכי ליבעי שבעים וחד, קשיא.

ואמרו חכמינו (סנהדרין יד): דאין סמיכה בחוץ לארץ:

אמר רבי יהושע בן לוי אין סמיכה בחוצה לארץ. מאי אין סמיכה, אילימא דלא דייני דיני קנסות כלל בחוצה לארץ, והא תנן סנהדרין נוהגת בין בארץ ובין בחוצה לארץ, אלא דלא סמכין בחוצה לארץ. פשיטא, סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ הא אמרין דלא. אלא סומכין בארץ ונסמכין בחוצה לארץ מאי, תא שמע דרבי יוחנן הוה מצטער עליה דרב שמן בר אבא דלא הוה גבייהו דליסמכיה. רבי שמעון בן זירוד וחד דעימיה, ומנו רבי יונתן בן עכמאי, ואמרי לה רבי יונתן בן עכמאי וחד דעימיה, ומנו רבי שמעון בן זירוד, חד דהוה גבייהו סמכוהו, וחד דלא הוה גבייהו לא סמכוהו.

עוד שנינו (סנהדרין יג): באופן הסמיכה:

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי בידא ממש סמכין ליה, אמר ליה סמכין ליה בשמא, קרי ליה רבי, ויהבי ליה רשותא למידן דיני קנסות.

מימי הלל בנו של ר' יהודה הנשיא בטלה סנהדרין מארץ ישראל

(ספר הזכות)

אור תורה

ויעש משה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמֵדְהוּ לְפָנָי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָל הָעֵדָה. (במדבר כ"ב)

וַיִּסְמְךְ אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה. (במדבר כ"ב)

האידינא אליבא דשמעתא

מינוי יחיד

שנינו בסוגיין דאין הסמיכה נעשית אלא בשלושה, אמנם מצינו (סנהדרין יד.) ברבי יהודה בן בבא, שסמך חמישה זקנים, וכן אמרו (ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב) שבראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו, כגון רבן יוחנן בן זכאי שמינה את רבי אליעזר ואת רבי יהושע, רבי יהושע מינה את רבי עקיבא, ורבי עקיבא מינה את רבי מאיר ואת רבי שמעון. עוד אמרו שם שנשיא שמינה שלא מדעת בית דין מינויו מנוי, אמנם לאחר מכן הותקן שלא היא סמיכה אלא בשלושה, ואמרו שם: 'חזרו והתקינו שלא היא בית דין ממנה אלא מדעת הנשיא, ולא היא הנשיא ממנה אלא מדעת בית דין'.

את מי לא ממנים

ואף לאחר שמינו והסמיכו לדון ולהורות, אם מצאו שאינם ראויים מעבירים אותם, וכמו שאמרו ז"ל (תענית פ"ד ה"ב): 'אין הוון כדדי, הוון מתקמין, ואין לא הוון מסתלקין'. ע"כ. ואמרו ז"ל (סנהדרין ז.) על אלו שנמנו והוסמכו ולא היו ראויים: 'נהנו דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא גמיה, אמר ליה ליהודה בר נחמני, מתורגמניה דריש לקיש קום עליה באמורא, קם גחין עליה, ולא אמר ליה ולא מידי, פתח ואמר הוי אומר לעץ הקיצה, עורי לאבן דומם, הנה הוא תפוש זהב וכסף, וכל רוח אין בקרבן, ועתיד הקב"ה להפרע ממעמידיהן'. ע"כ. וכן מצינו שהיו שדקדקו מאוד בהסמכה זו ולא רצו לסמוך את רבי חנינא (תענית פ"ד ה"ב), ואת בר קפרא (ירושלמי מועד קטן פ"ג ה"א). ומצינו לרבי עצמו שהיה מקפיד על מינוי והסמכה, ומכל מקום ציוה לבנו שלא יקפיד כל כך (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב). וכן מצינו לרבי יוחנן שהיה מצטער על כמה חכמים שהשתדל לסמכם ולא עלתה בידו (סנהדרין יד.).

ביטול הסמיכה

אף שאמרו ז"ל (מכות פ"י מ"י): שסנהדרין נוהגת בין בארץ ובין בחוצה לארץ, מכל מקום אין הסמיכה נוהגת בחוצה לארץ וכמו שאמרו ז"ל בסוגיין, מכל מקום אם דעתם לחזור לארץ ישראל אמרו ז"ל (ביכורים פ"ג מ"א) דממנים אותם. והנה לאחר זמן אחר גלות ישראל מארצם בחורבן בית שני הופסקה הסמיכה, וכמו שכתב הרמב"ן (השגות על ספר המצוות להרמב"ם

אם טען הנחבל שלחו עמי החובל לארץ ישראל משלחין אותו (חמדה גנוזה)

מראי מקומות

- א. סנהדרין יג:
- ב. סנהדרין יד.
- ג. ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב
- ד. תענית פ"ד ה"ב
- ה. סנהדרין ז:
- ו. תענית פ"ד ה"ב
- ז. ירושלמי מועד קטן פ"ג ה"א
- ח. ירושלמי חגיגה פ"ב ה"ב
- ט. מכות פ"י מ"י
- י. ביכורים פ"ג מ"ג
- יא. רמב"ן השגות על ספר המצוות להרמב"ם עשה קנ"ג
- יב. חתם סופר גיטין מג:
- יג. ספר הובות גיטין יח.
- יד. רמב"ם הלכות סנהדרין פ"ד ה"א
- טו. רשב"א בבא קמא לו:
- טז. סמיכת זקנים קונטרס ראשון
- יז. מהר"י בירב קונטרס בסוף השו"ת ד"ה ועתה
- יח. שו"ת שארית ישראל ח"מ סימן א
- יט. חזון איש ח"מ ליקוטים סימן א
- כ. בבא קמא טו.
- כא. חמדה גנוזה סימן ק"כ
- כב. ספר השטרות לר"י הברצלוני עמוד 231
- כג. תשובות הרמב"ם סימן ר"ן

עשה קנ"ג), וז"ל: 'שרבי הלל בנו של רבי יהודה הנשיא תקן חשבון העיבוה, שהוא עליו השלום, ראה שיתבטלו המועדות מפני הפסק הסמיכה, ודבר גלוי הוא שהיום מכמה שנים בטלו סמוכין בארץ ישראל, ובטלו המועדות מכמה שנים שאין בארץ ישראל בית דין סמוך'. ע"כ. ובחתם סופר (גיטין מג:) כתב שבימי רבינא בעת חתימת הש"ס כבר נבטלה הסמיכה. אמנם בספר הזכות (גיטין יח.) כתב שעוד בימי הלל נבטלה הסמיכה, וז"ל: 'שהרי משנת תר"ע לשטרות מימי הלל בנו של ר' יהודה הנשיא בטלה סנהדרין מארץ ישראל ובטלו מומחין ממנה'.

חידוש הסמיכה

כתב הרמב"ם (הלכות סנהדרין פ"ד ה"א): 'נראין לי הדברים שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם, הרי אלו סמוכים ויש להן לדון דיני קנסות ויש להן לסמוך לאחרים, אם כן למה היו החכמים מצטערים על הסמיכה, כדי שלא יבטלו דיני קנסות מישאל, לפי שישאל מפוזרין ואי אפשר שיסכימו כולם. ואם היה שם סמוך מפי סמוך אינו צריך דעת כולם, אלא דן דיני קנסות לכל שהרי נסמך מפי בית דין, והדבר צריך הכרע'. ע"כ. וברשב"א (בבא קמא לו:) הביא דברי הרמב"ם וכתב שיש לעיין בדבריו דלא משמע מהגמרא כן, והמהרלב"ח (סמיכת זקנים, קונטרס ראשון) חלק על דעתו, וסבר שאף לדעת הרמב"ם אין לחדש הסמיכה, שכן בפירוש המשניות בסנהדרין כתב שיש לחדש, ואילו ביד החזקה כתב שהדבר צריך הכרע, הרי שחזרו בו ביד החזקה מדבריו בפירוש המשניות.

אמנם דעת המהר"י בירב (קונטרס בסוף השו"ת ד"ה ועתה) היא שהרמב"ם סבר אף ביד החזקה שיש לחדש הסמיכה, ומה שכתב והדבר צריך הכרע, מוסב על סוף דבריו. גבי אם היה שם סמוך מפי סמוך אינו צריך דעת כולם אלא דן דיני קנסות לכל שהרי נסמך מפי בית דין, ועל זה כתב שהדבר צריך הכרע. ועיין בשו"ת שארית ישראל (ח"מ סימן א) ובדברי החזון איש (ח"מ ליקוטים סימן א) שהאריכו לבאר כדברי הכסף משנה שדברי הרמב"ם שהדבר צריך הכרע קאי על הסמיכה, וכיון שאף הרמב"ם גופא לא הכריע אין לנו לחדש כלל דבר זה.

עומקא דסוגיא

א. גבי ביטול הסמיכה בארץ ישראל, הנה ידענו דרך בית דין סמוך דן דיני קנסות, ומצאנו בסוף תקופת האמוראים שדנו דיני קנסות בארץ ישראל, וכמו שאמרו ז"ל (בבא קמא טו), ויותר מזה מצאנו (חמדה גנוזה סימן ק"ב) שאם טען אותו נחבל ואומר שלחו עמי, לזה שחבל ב, לארץ ישראל